

SOCIALNO DELO IN UPRAVLJANJE V INOVATIVNIH DEJAVNOSTIH *

Kako naj se socialni delavci usposobijo za management¹ in kakšna temeljna stališča naj imajo ustvarjalni delavci na socialnem področju?

Manuel Luis Lopez

Za Belgijo je danes značilna množica novih organizacij, ki se pojavljajo v mrežah skupnostnega življenja. Hkrati na socialnem področju nastajajo številne nove oblike delovanja kot odgovor na spremembe v družbi. Tem oblikam dela in organizacijam bomo namenili našo pozornost. Če se ne omejijo na pasivno "pomoč pri obravnavi" za nadrejene organe, so po našem mnenju sposobne poživiti asociativno življenje, ki je pogoj za približevanje participativni, ne le delegatski demokraciji.

Nove iniciative bomo najprej postavili v splošni okvir asociativnega gibanja (I). Po obširnem in globalnem pregledu bomo usmerili pozornost na upravljalško vlogo (imenovano tudi "managerska"), ki jo danes pričakujemo od socialnih delavcev. Zakaj je potrebno, da se le-ti začnejo ukvarjati z managementom in kakšen izobraževalni program naj jih za to usposobi (II)? Končno se bomo vprašali, kako je mogoče - ne glede na zunanje okoliščine, ki lahko olajšajo ali zavrejo inovacije - socialne delavce spodbujati k inovacijam. Ali bi bilo to mogoče doseči tako, da bi proučili temeljna stališča, ki so značilna za plodne in inventivne ljudi? Morda bi lahko na ta način pri socialnih delavcih spodbudili domišljijo, da bi se lahko uveljavili kot strokovnjaki, nosilci razvojnih projektov (III).

Obstaja drug svet, vendar je v tem.

Il y a un autre monde, mais il est dans celui-ci.

Paul Eluard

1. Inovativnost in asociativno življenje

1. Ze drugje smo poskusili pojasniti, da nas v Belgiji in v drugih deželah EGS na socialnem področju najbolj preseneča naglo širjenje tradicionalne funkcije socialnih služb in dejavnosti. Zdi se nam, da smo priče pospešenemu odpiranju socialnega sektorja. Ali ni "partnerstvo" v obliki sodelovanja in usklajevanja, ki se je razvilo med različnimi sektorji, javnimi in privatnimi, v okviru asociativnega življenja ali gibanja, eden od izrazov tega odpiranja?

Dejansko že od začetka krize opažamo številne nove načine dopolnjevanja in izražanja socialnega. V to sfero so poleg tradicionalnih delavcev na socialnem področju (socialni delavci, vzgojitelji, animatorji) prodrli drugi poklici, ki so vnesli pravo eksplozijo domišljije; pomislimo npr. na mlade arhitekto, ki se zanimajo za oživljanje mest ali za boljše razmerje med prebivanjem in prebivalci; na inženirje, ki so pripravljene v teh časih krize v industriji prevzeti socialne odgovornosti; na zdravstvene delavce, ki so začeli skrbeti za določen del prebivalstva; na profesorje telesne vzgoje, ki organizirajo različne vrste taborov in usposabljanja in pri tem pogosto združujejo prosti čas in razno obnavljanje znanja; na politična in socialna gibanja, ki se ne trudijo le dojeti in izraziti težnje prebivalstva, ampak nastopajo kot pravi voditelji njegovih prizadevanj; na iniciativne skupine, ki hočejo razviti turizem v določeni regiji in pri tem prevzemajo pomembne animatorske naloge; na združenja prostovoljcev, ki mnogim nudijo možnost udeležbe v življenju skupnosti in prevzemanja odgovornosti itd.

2. Kriza ima gotovo negativne posledice, vendar nas tudi prisili in to je njen pozitiven vidik (čeprav ga dojemamo šele v manjši meri), da se domislamo doslej neznanih načinov izražanja povezanosti med ljudmi. Ali to pomeni, da razcvet ustvarjalnosti obljublja nastanek modelov, ki bodo na socialnem področju sčasoma ustvarili nove sposobne organizatorje strokovnih ukrepov?

Danes še ne moremo vedeti, kateri profesionalni modeli bodo sposobni upoštevati izkustvo na kraju samem. Vendar je pomembno ugotoviti, da se svet združevanja in povezovanja, v okviru katerega nastajajo nove izkušnje, nesluteno razvija. To je toliko bolj presenetljivo, ker evolucija poteka v svetu, za katerega je značilen individualizem in ki naj bi se - kot pravijo - zatekal v intimnost družinske celice.

3. Ker po zakonu de facto povezovanj ni obvezno prijavljati, se moramo omejiti na to, da navedemo nekaj števil o "nepridobitnih združenjih" (NZ).² To seveda pomeni, da je pojav združevanja podcenjen. Kajti številke, ki se nanašajo na NZ - kakor so značilne - lahko samo ilustrirajo "združevalni (asociacijski) boom". Tako se je v Belgiji število NZ v prvih enajstih letih krize (od 31. 12. 1973 do 31. 12. 1984) dvignilo s 30.425 na 52.565, kar pomeni porast 73%. V 12 letih (od 1973 do 1986) je bil porast 98% in v 14 letih (od 1973 do 1987) kar 108% (63.217 NZ, zabeleženih 31. decembra 1987).

Dve najnovejši študiji omogočata boljše razumevanje tega, kar pokriva "netržni sektor",³ in njegovega pomena v belgijskem gospodarstvu. Prva prihaja s strani Nacionalnega sveta za delo. Druga je prospektivna študija Kredietbanke, ki je najmočnejša banka v flamskem delu države. Po teh študijah je bilo leta 1986 skoraj 30% zaposlitev v nepridobitnem⁴ sektorju, medtem ko jih je bilo leta 1973 le 20%. Tako se v številkah izraža pomen tega novega pojava na socialnem področju.

4. Očitno je moral tak porast združevanja sprožiti nastanek vrste publikacij, bodisi tehničnih, splošno informativnih, evalvacijskih ali kritično analitičnih. Opozarjamo tudi na zanimivi Popis (Repertoire), ki na sociografski način predstavlja številne dosežke, razvrščene po sektorjih. Istočasno je vlada valonske regije (Executif de la Region Wallone) ustanovila sekretariat za socialno gospodarstvo (Secretariat de l'économie Sociale). Ustanovitev sekretariata, vključenega v cilje "politike socialnega gospodarstva v Valoniji", je bila jasno utemeljena: "Podjetja socialnega gospodarstva se odzivajo na obstoječe potrebe". Spopadajo se z različnimi družbenimi problemi, ki se jih kot takih ne lotevajo nobena druga podjetja. Zaposlujejo določeno število oseb, ki se jih prepogosto ocenjuje kot 'manj učinkovite, sposobne ali zmožne', ker so preživele posebne težave (nezaposlenost, invalidnost, kronična bolezen itd.); prizadevajo si za povezan razvoj skupine ljudi, kraja ali pokrajine, izdelka; uvajajo nove načine delovanja skupnosti, tako da razvijajo večjo povezanost vseh dejavnikov razvoja pri upravljanju in vodenju podjetja."

Nameni teh združenj so najrazličnejši: znanost, umetnost, književnost, filozofija, religija, razvedrilo, vzgoja, izobraževanje, popularizacija (vulgarisation), socialna pomoč (oeuvres sociales), šport, telesna vzgoja, turizem, varstvo kulturnih spomenikov in naravne dediščine, politika, patriotizem itd. Vsi ti tipi združenj, razen - znamenje časa - organizacij z domoljubnimi cilji, se množijo. Od leta 1984 dalje najbolj narašča število združenj, ki imajo socialne cilje.

Razvoj združevanja je tako pomemben, da so organizacije s tega področja danes predmet številnih seminarjev, kolokvijev in kongresov. Enega teh seminarjev je organizirala univerza v Liègeu leta 1985. Značilen je njegov naslov: "NZ, kritična evalvacija uspeha".

5. Tak uspeh je moral spodbuditi pozornost bank. Priloga, ki jo je časopis Le Monde 29. januarja 1988 posvetil združenjem, navaja: "Odnosi med združenji in bančnimi ustanovami, ki so bili dolgo težavni, če so sploh

obstajali, se množijo. Kdo bi si bil mogel zamišljati ljubimkanje med bankami in združenji? Se včeraj so banke zaničevale združenja, katerih računi so se jim zdeli iluzorni. Združenja pa so bila nezaupljiva do bankirjev, tako kot so bila dolgo nezaupljiva do vsega, kar je bilo povezano z denarjem, vendar je v zadnjih petih letih prišlo do pomembnega zblíževanja. Vsaka banka danes meni, da je stvar ugleda, da ima svojega specialista za to področje in da nudi usluge, prilagojene združenjem. Združevalno gibanje pa se vedno več ukvarja z vprašanji svojega upravljanja in išče različne vire financiranja. (...)” Ker je država zmanjšala svoje finančne obveznosti do združenj, je nastalo ugodno ozračje za ‘poroko iz razuma’ med sicer tako različnima partnerjema.

Belgijske banke gredo po isti poti kot francoske, pri čemer predhodno preverjajo težo in pomen netržnega sektorja v gospodarstvu. Tako v že omenjeni študiji Kredietbanke avtor analize poroča, da bodo potrebe po uslugah blaginje naraščale zaradi določenih sprememb v sestavi prebivalstva. Avtor verjetno misli na take dejavnike, kot so pospešeno staranje prebivalstva, pomembno znižanje deleža porok, strmo naraščanje deleža razvez, porazno veliko število oseb, ki, izključene iz sveta dela, veljajo za “družbeno nekoristne.”⁵

Vplivna skupina pri La générale de banque je izdala publikacijo, ki “se obrača na vsa nepoklicna združenja, dejanska združenja⁶ in nepridobitna združenja”, in jim ponuja vrsto nasvetov pravne, davčne in računovodske narave. V bančnih krogih drugih evropskih držav naletimo na podobna prizadevanja.

6. V okviru združevalnih gibanj predstavljajo prostovoljne in poklicne aktivnosti dva enako tvorna elementa družbenega življenja. Včasih so ta dva tipa intervencij hoteli ločevati, toda ugotavljamo, da se prostovoljne pobude pogosto izkažejo kot spodbude za nastanek delovnih mest za profesionalce. Poleg tega bi zunaj prostovoljnega dela, ki je naravni izraz baze, profesionalci lahko ostali brez povezav, ki jih vežejo na resnične izzive socialnega življenja. Nasprotno pa bi morali prostovoljci brez profesionalcev prevzemanj tveganje ciljev, ki se neprestano odmikajo, katerih struktura se spreminja in je nekonzistentna, in katerih metode so negotove.

Zato profesionalci pogosto prevzamejo štafetno palico prostovoljcev ali delajo skupaj z njimi. In končno, kdo bi v utrjevanju inovacij in razvoja sploh lahko z gotovostjo določil, kakšen delež pripada enim in drugim?

Takšno soodvisnost je bilo opaziti zadnja leta v Belgiji pri določenem

številu projektov. Tak je bil primer vrste specialnih služb pomoči po telefonu. Nastale so, da bi pomagale osamljenim ali obupanim osebam, potrjim ali tistim, ki so samo željni človeških stikov. Večina teh služb je izšla iz hkratnega ali zaporednega sodelovanja med prostovoljci in profesionalci, npr.: Tele-sprejem, Tele-evangelij, Tele-starši, SOS-samota, SOS-mladina, Center za preprečevanje samomorov itd. Na enak način so bili ustanovljeni informacijski centri za različne probleme: Za probleme žensk ("Info-ženske"), za probleme družine ("Info-družina"), za mladino, za pravna vprašanja, za narkomanijo, za informacije o domovih, za gluhe, za pare, za informiranje ob rojstvu, o zdravju in boleznih, o posvojitvah, o dojenju, o stanovanjih, o homoseksualnosti, o psihiatričnih vprašanjih, za starejše, za vdove, itd. Včasih take službe privedejo do organizacije prostorov za sestajanje, kot so Babelkot, Le Baratin ("Širokoustnez"), Ženska kavarna itd.

Enak "mešani" izvor imajo projekti, kot so Služba pomoči umirajočim, Služba za razvedrilo hospitaliziranih otrok v pediatriji, Borza oblacil in igrač, Varstvo prehodov (čez cesto), Sola domačih nalog, Projekt mostov med generacijami: sposobnost in modrost starejših v službi dinamizma mladih, Starši mestne četrti za sprejem otrok po šoli do vrnitve njihovih staršev, animacija v domovih upokojujencev med popoldansko rekreacijo itd.

II. Inovativne dejavnosti iščejo managerje

1. Eksplozija združevanja je vse presenetila. Najprej nihče ni pričakoval, da bo kriza povzročila nastanek tolikernih novih dejavnosti. Potem smo ugotovili, da so te dejavnosti nastale zaradi mobilizacije v bazi, kjer so se dejavnosti prostovoljcev in profesionalcev prepletle in tesno povezale. Michel Hansenne, ki je bil tedaj belgijski minister za zaposlovanje in delo, je to jasno izrazil: "Morda je to eno od protislovij družbe, v kateri živimo: v izredno velikem številu primerov je prav kriza omogočila iskanje socialnih inovacij v naši družbi. Če objektivno pogledamo, za koliko novih socialnih potreb je v zadnjih desetih letih poskrbela javna oblast (država), lahko skoraj z gotovostjo rečemo, da za nobeno. Ogromne večine novih projektov niso izvedle strukture, ki bi to morale storiti, ampak lokalne oblasti, nepridobitna združenja, lokalna pobuda, ki je tem iniciativam pomagala z 'začasnimi specialnimi kadri' ali 'tretjim krogom dela'. To je nov položaj."

2. Razen tega so bili do krize vodilni delavci različnih organizacij socialnega dela uslužbenci, zdravniki, sociologi, psihologi, duhovniki, ljudje

"dobre volje"... Toda ob tako naglem naraščanju združevanja so se morali socialni delavci hote ali nehoti, sami improvizirano preleviti v upravnike ali vodje. Rekli smo "improvizirano", kajti nihče jih ni pripravil na te vloge. Saj niti ne sodijo v njihov poklicni delokrog. Vendar jim je bil management neobhoden, da so lahko delali na tem področju, naj so vodili službe, ki so jih sami organizirali, ali pa so se odzvali zahtevam in potrebam drugih organizatorjev. Na ta način so morali socialni delavci - dotlej usmerjeni k odnosnim vidikom - hitro osvojiti socialno-ekonomska znanja, računovodstvo, pravna znanja in znanje s področja javne uprave, upravljalške informatike, stikov z javnostjo in celo marketinga. Hkrati so šole za socialno delo hitro prilagajale svoje programe novim razmeram v skupnosti.

Ves ta sektor je torej treba upravljati. Pripomniti moramo, da se je s "transferom pričakovanj", na kar v začetku ni nihče pomislil, potreba po upravljanju razširila tudi na druge tipe služb, ne samo na čisto inovativne. Tako je npr. ministrstvo za socialne zadeve in zdravstvo Francoske skupnosti v Belgiji leta 1989 v okviru svojih kadrovske pristojnosti izdalo dokument, v katerem navaja sposobnosti, ki jih mora imeti animator kulturnega doma ali kulturne dejavnosti. Od sedmih zahtevanih sposobnosti in znanj, so samo tri taka, ki se običajno pripisujejo socialnim delavcem, štiri pa imajo bolj značaj upravljanja.

Za Francijo veljajo analogne ugotovitve, kar zadeva porast asociativnosti v zvezi z novo vlogo managementa v delokrogu socialnih delavcev. Tako je časopis *Le Monde* v svoji ekonomski in socialni bilanci za leto 1988 naslovil enega od svojih člankov: "Socialni delavci se preusmerjajo k upravljanju."

3. Po našem mnenju je socialni management danes nujen iz več razlogov:

- Najprej zato, ker poteka socialna pomoč najpogosteje preko organizacij. Ali bodo socialni delavci lahko dokazali svojo sposobnost in učinkovitost, je odvisno od tega, kakšno je upravljanje v organizacijah.
- Javne oblasti vedno bolj nadzirajo skrbno uporabo sredstev, ki jih dodeli skupnost.
- Razumevanje managementa in izobrazba s tega področja omogočata socialnim delavcem, da se lažje vključujejo v podjetja. V podjetjih bodo lahko prispevali k razumevanju upravljanja človeških virov.
- Opažamo že zahteve po socialni službi, prilagojeni "Evropi brez

notranjih meja" po letu 1992. "Enotni akt" (l'Acte Unique), ki je začel veljati 1.7.1987, nalaga državam Evropske skupnosti, da hkrati z uvedbo velikega trga 1992 okrepijo tudi socialno kohezijo. Vendar je kolokvij, ki ga je na poziv Evropske komisije septembra 1985 izvedla Transeuropean Policy Studies Association, prikazal nasprotje med pomenom socialnega varstva kot elementa evropske koncepcije življenja v družbi na eni strani in šibkostjo strukture politike socialnega varstva na drugi strani.

Pozneje je, kot vemo, marca 1989, evropski parlament jasno potrdil svojo voljo (238 glasov proti 34 in 9 vzdržanih), naj se hkrati razvijata socialna in ekonomska Evropa. Julija 1989 je parlament to podkrepil, ko je natančno določil, da "je treba dati socialnim vidikom enak pomen kot ekonomskim". To lahko grobo prevedemo takole: ekonomskega napredka ni brez socialnega. Izhajajoč s tega stališča se moramo vprašati: ali so socialni delavci usposobljeni za povezovalno vlogo, to je vlogo posrednikov, ki omogočajo izmenjavo informacij med odločujočimi in uporabniki javnih uslug? Če ne bodo mogli ustrezno prevzeti take vloge, tvegamo, da bo to privedlo do Evrope dveh hitrosti: na eni strani Evrope privilegiranih, informiranih in bogatih, ki jim bo omogočeno, da bodo uporabljali povečano ponudbo uslug, in na drugi strani Evrope, v kateri bo množica intelektualno in ekonomsko najbolj prikrajšanih, za katere se bo zdelo, da so kot "rizične" stranke izključeni iz skupnosti.

Konkretno to pomeni, da bi morali biti socialni delavci sposobni informirati ljudi, in med njimi predvsem najsibkejše, najbolj ranljive in ogrožene, o takih vprašanjih, kot so varstvo potrošnikov, varčevanje manjših vsot - v povezavi s finančnimi organizacijami, pravice in obveznosti državljanov v odnosih z različnimi oblastmi, varstvo otrok in mladoletnikov, delovne in življenjske razmere, svoboda gibanja, zaposlovanje in nagrajevanje (plače), socialno varstvo, poklicno izobraževanje ipd. Usposobljenost socialnih delavcev za prevzemanje te vloge se nam zdi toliko pomembnejša in nujnejša, ker se bo po besedah predsednika Evropske skupnosti v relativno bližnji prihodnosti 80% ekonomskih in socialnih odločitev sprejemalo na evropski in ne več na nacionalni ravni.

V tem novem svetu, ki se s težavo oblikuje, se torej razločno čuti potreba po socialnih delavcih, ki bodo animatorji in upravitelji učinkovitih socialnih organizacij, vendar bodo hkrati tudi sposobni spreminjati prakso partnerstva v *zavest o skupnosti*, to se pravi, da bodo jutri spremenili v običajno vsakdanjost pomembne dosežke, ki so danes naključni sad sodelovanja med

različnimi dejavniki skupnosti. Priznajmo, da se v sedanjem obdobju taki profesionalci lahko usposobijo samo "na delovnem mestu" z določenim improviziranjem. *Včasih se zgodi, da jim uspe.*

4. Glede na to se vprašajmo, kakšen naj bi bil študijski program usposabljanja socialnih delavcev za management.

Menimo, da se management v socialni nanaša na pet naslednjih velikih funkcij: upravljati in animirati; predvidevati, inovirati in se prilagajati; varčno uporabljati vire in razvijati kvaliteto; organizirati komunikacije ter biti odgovoren na področju globalnega socialnega razvoja. Te funkcije in celotno vsebino programa, ki jih natančneje opredeljuje, lahko razdelimo na štiri poglavja, ki bodo nedvomno največ povedala socialnim delavcem:

a) Prvo poglavje bi bilo lahko osredotočeno na *vedeti*, se pravi poznati teoretične modele eksplikacije in interpretacije, razumevanja in razlaganja socialne realnosti. Tu bomo našli teme, kot so:

- socialna politika, socialno načrtovanje in socialno programiranje: poglobljena vprašanja;
- socialna ekonomija: mreže in prostori asociativnega življenja (3. in 4. življenjsko obdobje, NZ, zadruga, prostovoljno delo, partnerstvo, EGS: perspektive 1992);
- psihosociologija dela in organizacij: analiza funkcioniranja institucij, vloge in strategija v medčloveških odnosih, moč, dominacija in nadzorovanje; odpor do sprememb, socialni delavec kot posrednik;
- NZ in zadruga: pravni status in pravila upravljanja;
- medsebojna povezanost socialnega prava oseb (*droit de personnes*): poglobljena vprašanja;
- vprašanja delovnega prava in socialne varnosti v Belgiji in Evropi.

b) Drugo poglavje bi bilo lahko usmerjeno k *znati narediti*, se pravi k metodam in tehnikam, ki osvetljujejo premišljene korake in uporabljene postopke z namenom intervenirati na področju socialnega managementa. Tu bi lahko razlikovali področje človeških virov (psihosociološka vprašanja, vodenje in upravljanje projektov, animacija in evalvacija) od ravnanja s podatki. V tem poglavju bi se lotili snovi, kot je:

Razvijanje človeških potencialov; smoter: preoblikovati prakso partnerstva v zavest o skupnosti:

- metode in tehnike dela v organizacijah: medosebno komuniciranje, vodenje sestankov, učinkovitost skupinskega dela, vprašanja koordinacije in avtoritete, pogajanja in reševanje sporov, evalvacija skupinskega dela v

instituciji;

- upravljanje socialnih projektov: definicija, smoter, utemeljitev, dinamika, obseg, upravičenost;
- animacija socialnih projektov: psihosocialne in socialno-kulturne dimenzije animacije;
- metode evalvacije in revizije socialnih projektov;
- stiki z javnostjo in marketing v socialno-kulturnem sektorju: odnosi s političnimi krogi, administracijo, javnostjo in mediji;
- vodenje osebja in prostovoljcev: izbira in uvajanje, modeli nagrajevanja, razvrščanja in ocenjevanja; razporejanje: preverjanje in napredovanje, premeščanje in fluktuacija, predvidevanje.

Metode ravnanja s podatki:

- splošni uvod v mikroinformatiko: poglobitev modularnega sistema OPPN (pomen uravnotežene interakcije med osebami, programi, podatki in napravami);
- poglobitev obravnavanja tekstov in ravnanja z listinami: uporaba standardnih postopkov;
- uvod v jezike 5. generacije in umetno inteligenco: uporaba standardnih postopkov;
- statistična analiza s pomočjo ordinatorja: uporaba standardnih postopkov;
- uvod v računovodstvo in načrtovanje proračuna z računovodskim programom, prilagojenim NZ ter majhnim in srednjim socialnim organizacijam.

Seminar za artikulacijo in operacionalizacijo pridobljenega znanja.

c) Tretje poglavje bi obravnavalo *znati biti*. Zastavilo bi probleme znanosti, aksiologije, etike, osebnega vedenja v konfrontaciji s poklicnim ravnanjem. Ker gre za izobraževanje bodočih socialnih managerjev, bi bilo nujno, da le-ti ne izrazijo izrecno samo svojih smotrov ali svojih odločitev, ampak tudi celoto svojih vrednot in pogledov na svet - filozofskega, moralnega in čustvenega; vrednote prepričanja, ki so pogosto odločilne v trenutku akcije in kljub temu slabo poznane ali malo razvidne. Tu bi obravnavali snov kot je:

- za pomiritev med družbenim življenjem in tehniko;
- ideologija in prikrite dimenzije družbenega življenja;
- inovativnost in deontološki problemi;
- epistemološki razmislek: pojasnitev uporabe humanističnih ved;

- osebno prepričanje in poklicno ravnanje.

d) Končno bi morali, v skladu z bogato tradicijo izobraževanja za socialno delo, četrto poglavje prihraniti za *znati ukrepati*. Vsak študent bi moral na koncu posebnega staža, ki bi ga opravil v zvezi s posebno nalogo in ob pomoči supervizijske skupine, napisati in zagovarjati študijo, v kateri bi lahko pokazal, kako mu je uspelo združiti različne vidike opisanega izobraževanja za socialni management. Smoter eseja bi bil prikazati lastno uporabo teoretičnih znanj v dejanskih razmerah ob določeni intervenciji na terenu.

III. Temeljna stališča inovatorjev

Potem ko smo razmislili o socialnem managementu, se vprašajmo, kakšna so - ne glede na politične, pravne, kulturne ali materialne okoliščine - temeljna stališča, ki jih na splošno najdemo pri inovatorjih. Če verjamemo, da "se socialnega dela naučimo" in da vajeništvo lahko spodbuja socialne delavce k inovacijam, je to zelo pomembno vprašanje.

Očitno ne gre za to, da bi izdelali nekakšen vademecum ali navodilo za uporabo oziroma priročnik za popolnega izumitelja. Čisto preprosto predlagamo, da si ogledamo različne lastnosti, ki se nam v Belgiji in drugih deželah zdijo bolj ali manj trajne in splošne značilnosti mišljenja in ravnanja inventivnih socialnih delavcev. S tega vidika bi morda lahko navedli naslednje:

- Inventivni ljudje se radi prepustijo svoji domisliji; prisluhnejo ji, ker jim lahko veliko pove; veliko, vendar ne vsega, kajti izvedbe kakega projekta ne dolgujemo le "nori domislici": ustvarjalnost je hči domislije in natančnega računa. Če se odkritje rodi v nezavednem, pa njegova konkretizacija zahteva popolno prisotnost duha.

- Profesionalci na področju odkritij ne rečejo: "To je nemogoče", ampak: "Kako bi to bilo mogoče?" Ne rečejo na primer, da je absurdno odpreti Muzej prihodnosti, ampak ga bodo začeli organizirati, na primer kot potujočo razstavo, namenjeno temu, da zbudi zanimanje določenega občinstva za vrhunske tehnologije, pri čemer se bodo poslužili znanja nekaterih posameznikov. Očitno lahko slednji kasneje postanejo "uporabniki" novega muzeja, ki ga organizirajo drugi najbolj poučeni. Drug primer: ker žepni računalniki računajo, a ne pišejo, je nekdo prišel na misel, da je izumil termični svinčnik, ki računa.

- To se pravi, da tistih, ki so vajeni duševne telovadbe, ni strah delati ovinkov po poteh, ki se zdijo nenavadne, če ne celo vratolomne. Nasprotno, igrajo se z idejam, jih kombinirajo, "norijo" - na koncu poti včasih pride do stvaritve. Rekli si bodo na primer: "Kako bi ustanovili socialno službo, vendar ne za to, da bi preskrbeli pomoč osamljenim starim ljudem, ampak da bi pri njih našli znanje jezikov, matematike, računovodstva, upravljanja..., znanje, ki bi lahko služilo študentom, mladim podjetnikom, prikrajšanim otrokom, združevalnim gibanjem itd.?" Poleg tega se bodo ti socialni delavci vprašali: ali je res, da pomoč osamljenih starih ljudi drugim ljudem ni tudi pomembna pomoč za te stare ljudi same?

- Ustvarjalni socialni delavci si upajo spremeniti pravila igre - odpravijo ali spremenijo prepovedi. Razmišljajo v nasprotni smeri, zamisljajo si nasprotno funkcijo, sposobni so ustvariti novo prakso iz stare oziroma tradicionalne. Na primer: matere, prepolne domišljije, zavzete za duševni razvoj svojih otrok in njihovo predšolsko vzgojo, so ustanovile Otroški muzej. Gre za muzej, kjer otrok lahko sprašuje, lahko vse vzame v roke, vse razstavi. Tukaj otrokom ne zvežejo rok, da bi jim preprečili narisati brke Moni Lisi; dajo jim barvice, da to lahko storijo, če želijo. V tem muzeju obravnavajo različna vprašanja o bivališčih, zivalstvu, fotografiji, maskiranju itd. Izhajajoč iz teh tem lahko otroci prestopijo okvir običajnega muzeja, ki je obrnjen v preteklost; tedaj se praksa spremeni in otroci prevzamejo vlogo, ki je običajno poverjena kustosu, ter postanejo dejansko glavne osebe lastne pustolovščine.

- Domiselne osebe se radi predajajo igri "čejev": "Kaj bi se zgodilo, če..." - ...če bi bile denarne kazni sorazmerne dohodkom in premoženju kršilcev, ...če bi morala država plačati škodo, ki jo povzročijo plačilno nesposobni, ...če narkomanov ne bi zdravili v zaprtem institucionalnem getu, ampak tako, da bi jih vključili v skupino alpinistov ali ladijsko posadko itd.

- Tisti, ki uhajajo z utrjenih poti, si radi izmišljajo scenarije. Povedano drugače, kolikor mogoče domiselno opišejo položaj, ki jim povzroča težave. Ta opis jih bo privedel bodisi do idealnega scenarija (tako da se čim bolj povzpnejo v domišljijski svet in si čim bolj podrobno zamislijo "čudežno" rešitev problema) bodisi do scenarija katastrofe (tako da si zamislijo najslabši možni položaj in do maksimuma pritirajo opis posledic poloma). Od tod dalje se bo ustvarjalna oseba vprašala: "Kako ravnati, da bi težili k opisanemu idealu?", ali nasprotno: "Kako se izogniti opisanim negativnim posledicam?" Opazili bomo, da se zdi lažje izdelati scenarij katastrofe in ga

nato obrniti, kot takoj opisati idealno situacijo.

- Inovatorji ne pravijo: "Ta predlog je nesmiseln", ampak: "Na neki nenavaden način ima ta predlog v sebi gotovo kaj zanimivega. Poglejmo, kaj je to." Luc De Brabandère pripoveduje, da "Je ob razmišljanju o kvadratnem kolesu neki konstruktor izumil sistem dvojne zračne celice, od katerih ima druga, močno uplahnjena, veliko površino stika z zemljo."

- Nadarjeni socialni delavci si zastavljajo veliko vprašanj; na primer, kako vključiti nove ideje solidarnosti v lokalno politiko? Kako sprožiti novatorski dinamizem na lokalni ravni, da bi razširili demokratični prostor? Kakšna naj bo sinergija med "javnim" in "privatnim" itd.

- Jasno je, da profesionalci, ki so dovezetni za spremembe, niso birokrati. Cilj slednjih se omejuje na upravljanje tega, kar je. Vrh tega so njihovi delovni postopki zelo standardizirani - to so obsedenci rutine in ritualnega. Njihova težnja je preprosto prilagoditi se in vztrajati. Nasprotno pa so ustvarjalci usmerjeni k vzajemnosti, sodelovanju, sporazumevanju, partnerstvu, učinkovitosti, marketingu, prihodnosti... Ker pa v socialnih organizacijah sprememb ne morejo vedno sprožiti samo zahteve ekonomskega trga, je potrebno, da prizadeti delavci verjamejo v to, kar delajo. Brez trdne vere v svoje delo ni mogoče razviti navdušenja; brez navdušenja si ni mogoče zamisliti, da bi pri profesionalcih razvili "ponosno zavest"; brez ponosne zavesti pa ni mogoče upati v spremembo ravnanja. Rekli smo že, da je ustvarjalnost hči domisljivosti in natančnega računa. Vendar je nedvomno treba dodati, da se morata za to, da se zlomi birokratska kultura, ob zibelki ustvarjalnosti sniti znanost in zavest. Znanost, ker prakso analizira in zavest, ker jo dinamizira.

Nazadnje je za socialne delavce potrebno, da se vsebina inovacije izrazi v kakem individualnem ali kolektivnem razvojnem projektu. To je nujno, kajti "razvijati, to je inovirati". Glede na to si zaželimo, da bi mi vsi bili zmožni ustvarjati projekte, v katerih bi se ljudje seznanili, se čutili spoštovane in se "odprli", kajti projekti bodo predvsem njihovi.

Danes smo priče razširitvi tradicionalne funkcije socialne dejavnosti. Ni

še dolgo, ko so bili socialni delavci⁹ - specifičen izraz za nekatere profesionalce - najpomembnejši, če ne celo edini del strokovnega osebja, ki je delovalo na vseh področjih: socialna pomoč, resocializacija, zdravstveno-socialno, psihopedagoško in pravno področje, varstvo mladine, socialno-kulturno in socialno-ekonomsko področje, administracija, socialno raziskovanje itd.

Vendar so se jim nedolgo tega pridružili sorodni poklici, ki danes tvorijo skupnost socialnih delavcev - generični pojem, ki vključuje celoto poklicnih delavcev na socialnem področju: vsekakor socialne delavce,¹⁰ toda tudi vzgojitelje, socialne svetovalce,¹¹ psihologe,¹² diplomirane socialno-zdravstvene delavce - patronažne sestre,¹³ animatorje itd. Gotovo imajo poklicne skupine, ki tvorijo ta svet socialnega, presečna področja. Vendar iz posebnosti interventov izhajajo različni ideološki in konceptualni pristopi, vsebine izobraževanja in referenčni okviri. Tako je z mladimi arhitekti, ki se udeležujejo pri oživiljanju mest in želijo povezati življenjski prostor ljudi z njihovimi življenjskimi problemi; zdravniki, privrženi konceptu "popolnega zdravja", ki pogosto delujejo kot skupina v kakem delu mesta; inženirji, ki si prizadevajo, da bi v industriji uskladili tehniko in humanizem; profesorji, ki poudarjajo celovitost in vsestranskost svoje vloge, sindikalisti itd.

Vsem tem akterjem, ki na ta ali oni način poklicno "delajo v socialih", moramo dodati neprofesionalce, bodisi prostovoljce,¹⁴ ki sodelujejo priložnostno, brezplačno in pogosto z osebno zavzetostjo za projekt, ki se izvaja, bodisi volonterje,¹⁵ ki se nekaj časa in iz idealizma posvečajo kakemu projektu za skromno povračilo.

To so torej akterji socialnega. Lahko bi rekli kdorkoli, kar pomeni vsakdo. Po ovinku povejmo, da delujemo na področju "civilizacije nematerialnega", to je tam, kjer je proizvodnja storitev, povezovanja in komunikacij pomembnejša od proizvodnje materialnih dobrin.

Zato lahko razumemo, da poklicni delavci v socialih v strogem smislu, ki se morajo uveljaviti s svojimi posebnimi sposobnostmi, zahtevajo ponovno ovrednotenje svojih znanj in sposobnosti; in to toliko bolj, ker se je področje intervencij pomembno povečalo, ker so se profesionalni modeli pomnožili (na primer iniciative za vključitev v ekonomsko sfero), ker se je netržni sektor močno razvil, ker sedanji odnos socialne sfere do denarja terja od socialnih delavcev občutljivost za ekonomske omejitve in finančne zahteve,

ker različne oblasti zatrjujejo, da vsaka stvar nekaj stane, tudi javni denar, da na obzorju v okviru Evropske skupnosti že vidimo povečano področje socialnega delovanja, vendar obstaja nevarnost, da bo skupni trg v začetku in v praksi za mnoge veliko manj "skupen", kot je danes itd.

Potrebne so torej sposobnosti. Toda teh sposobnosti ni mogoče improvizirati. Doslej so socialni managerji to postajali z izkušnjami, na način, na kakršnega dobri mojstri v industriji včasih postanejo "hišni inženirji". Danes pa je, nasprotno, nujno specifično izobraževanje. To mora usposobiti socialne delavce, da bodo hkrati odlični upravljalci, sposobni ukrepati in odločati; občutljivi strategji, sposobni predvidevanja in odprtosti; prepričljivi vodje, sposobni povezati in izuriti ekipo za skupen cilj; ustvarjalni profesionalci, sposobni domišljije, vendar realisti.

Kakorkoli že, socialni management ni samo vprašanje tehnike. Povejmo naravnost - osebno zavzemanje, ki je potrebno za vztrajanje, je včasih na sami meji izrekljivega in znosnega ter ga ni mogoče zdržati brez jasnega izbora načina življenja. Treba je torej obnoviti pota srca, si upati govoriti o poslanstvu ali poklicanosti in kolikor je le mogoče spodbujati pri socialnih delavcih uravnoteženo razmerje med ponosno zavestjo in jasno analizo.

Prevedla: dr. A. Kavav-Vidmar

OPOMBE:

* Tekst je opremljen z obsežnimi opombami, ki smo jih izpustili zaradi varčevanja s prostorom in zato, ker večina navedenih virov pri nas ni dosegljiva. Zainteresirani lahko dobijo originalno besedilo na VSSD. - Te navodilne opombe so prevajalkine.

1 Izraza management ne prevajamo v slovenščino, ker je postal že splošno znan.

2 V originalu: Associations Sans But Lucratif (A.S.B.L.)

- 3 "Secteur non marchand".
- 4 Inutiles sociaux.
- 5 Secteur non lucratif.
- 6 Associations de fait.
- 7 Halte - garderies.
- 8 Z "uporabo standardnih postopkov" smo prevedli "utilisation de logociels standard".
- 9 Uporabljen je izraz "assistant social", ki pomeni preseženi poklicni profil nekdanjega socialnega delavca z največ višjo ali celo samo srednjo izobrazbo.
- 10 Assistants sociaux.
- 11 Conseillers sociaux.
- 12 Assistants en psychologie.
- 13 Infirmieres gradue sociaux.
- 14 Benevoles.
- 15 Volontaires.

Dr. Manuel Luis Lopez je profesor in direktor Centra za socialno izobraževanje v Liègu, Belgija.